חָדָא מִינַּיְיהוּ בַּטּוּלֵי מְבַטֵּיל – נחשוש שמא יבטל חבל אחד מהם במקומו, וכשירצה להוציא את הבהמה יתיר רק את החבל התחתון ויוציאנה בדוחק, ונמצא שאסור לו לקשור את החבל העליון, שהרי הוא קשר של קיימא, קָא מַשְׁמַע לָן שאין חוששים לזה, ומותר לכתחילה לקשור את שניהם.

הגמרא מביאה פסק הלכה: אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שהתיר במשנתנו לקשור חבל לפני הבהמה.

מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, מכך שהוצרכת לפסוק הֲלָכָה כרבי אליעזר בן יעקב, מִכְּלָל דִּפְלִיגִי – משמע שסובר אתה שחכמים חלקו עליו, ואסרו לקשור חבל בפני הבהמה, ומדוע שחכמים יאסרו זאת, הרי קשר זה דומה לשאר הקשרים שהתירה המשנה, ואינו קשר המתקיים. אָמַר לֵיהּ – אמר רב יוסף לאביי, מַאי נָפְקָא לָךְ מִינָּהּ – מה יצא לך מזה שתדע מהי דעת חכמים, הרי אם כדבריך שחכמים אינם חולקים, כל שכן שההלכה שמותר כרבי אליעזר בן יעקב. אָמַר לֵיהּ אביי לרב יוסף בתמיהה, וְהָא זְמַר וְזַמְּרַתְּ תְּהֵא – וכי אתה מלמדנו הלכות בלי תועלת, ויהיה לנו הדבר כזמר ושיר בעלמא, שדין שלא נחלקו בו למה לך ללמדנו כמי הלכה.

משנה

המשנה ממשיכה בדיני קשרים המותרים והאסורים בשבת: קוֹשְׁרִין בְּפִסְקָיָא – בחגורה רחבה, משום שבודאי אינו מתכוין לבטל ולהפסיד את החגורה משימושה כבגד ולהשאירה על שפת הבור לצורך קשירת הדלי, אלא יחליפנה בחבל פשוט, ונמצא שאין זה קשר של קיימא. אֲבָל לֹא קושרים את הדלי בְּחֶבֶל רגיל, כיון שמבטל את החבל שם, והרי זה קשר של קיימא, שקשור ותלוי שם תמיד. רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר לקושרו אפילו בחבל רגיל, וטעמו יתבאר בגמרא.

מוסיפה המשנה: בְּלָל אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כָּל קֶשֶׁר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קַיָּימָא, אֵין חַיָּבִין עָלָיו.

גמרא

נחלקו תנא קמא ורבי יהודה במשנתינו אם מותר לקשור דלי בחבל. מבררת הגמרא: חֶבֶל דְּמַאי – באיזה חבל נחלקו. אִי לֵימָא חֶבֶל דְּעָלְמָא – אם נאמר שנחלקו בחבל רגיל, אם כן כיצד יתכן שרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר, והרי קֶשֶׁר שֶׁל קַיָּימָא הוּא, שהרי אינו צריך את החבל הזה לדבר אחר, וקושרו שם לעולם. אֶלָּא בהכרח יש לפרש שמדובר בְּחֶבֶל דְּנַרְדִּי – חבל של אומן האורג בדים, שכיון שחבל מיוחד הוא הנצרך לו לאומנותו לא ישאירנו קשור שם, ואינו מבטל אותו, ונמצא שהקשר עומד להתרה, ולכן התיר רבי יהודה.

מבררת הגמרא: לְמֵימְרָא דְּרַבָּנַן סָבְרִי – האם אתה בא לומר שחכמים האוסרים לקשור אפילו בחבל של גרדי, סוברים דְּגָזְרִינַן חֶבֶל דְּנַרְדִּי אָטוּ חֶבֶל דְּעָלְמָא – שאנו גוזרים לאסור לקשור בחבל של גרדי, שמא יבוא לקשור גם בחבל רגיל שיש בו חיוב חטאת, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר לֹא גָּזְרִינַן חבל של גרדי אטו חבל דעלמא, ולכן התיר לקשור בחבל של גרדי, וּרְמִינְהוּ – הרי קשה על כך סתירה מברייתא, ששנינו, חֶבֶל דְּלִי שֶׁנִּפְסַק – נקרע באמצעיתו ורוצה לתקנו, לֹא יַחֲזִיר קוֹשְׁרוֹ – אסור לקושרו בשבת, מכיון שקשר של קיימא הוא, שעומד לעולם, אֶלָּא עוֹנְבוֹ – מותר לו לתקנו על ידי קשר עניבה המותר בשבת, ואין גוזרים לאסור קשר עניבה שמא יבוא לעשות קשר רגיל. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כּוֹרֵךְ עָלָיו פּוּנְדָא – מניח את שני הקצוות של החבל הקרוע זה על זה, וכורך על שניהם יחד חגורה חלולה, אוֹ פִּסְקָיָא – חגורה רחבה, כדי לחבר את שני הקצוות זה לזה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲנֹבֶנּוּ – לא יקשור את החבל עצמו בקשר עניבה, גזירה שמא יבוא לקשור גם קשר רגיל. ואם כן, קַשְׁיָא דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה, שבמשנתנו לא גזר רבי יהודה על חבל של גרדי משום חבל רגיל, ואילו בברייתא גזר על קשר עניבה משום קשר רגיל, וכן קַשְׁיָא דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן, שבמשנתנו גזרו על חבל של גרדי משום חבל רגיל, ואילו בברייתא לא גזרו על קשר עניבה משום קשר רגיל.

מתרצת הגמרא: דְּרַבָּנָן אַדְּרַבָּנָן לֹא קַשְׁיָא, שכן חֶבֶל בְּחֶבֶל מִיחַלַּף – חבל של גרדי יכול להתחלף בחבל רגיל, שאין ניכר ההבדל ביניהם, ולכן במשנתנו חששו חכמים שאם נתיר לו בשל גרדי יטעה שמותר לקשור גם חבל רגיל, אך עֲנִיבָה בְּקִשְׁיָרָה לֹא מִיחַלְּפָא – קשר עניבה אינו מתחלף בקשר רגיל, משום שהמראה שלהם שונה, ולכן בברייתא התירו עניבה ולא חששו שיטעה להתיר גם קשר רגיל. וכן דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא קַשְׁיָא, שכן הָתָם בברייתא, שאסר רבי יהודה בעניבה, לֹא מְשׁוּם דְּמִיחַלְּפָא עֲנִיבָה בְּקִשְׁיָרָה – אין טעמו משום גזירה שמא יקשרו גם קשר רגיל, אֶלָּא שרבי יהודה סובר שֶׁעֲנִיבָה גּוּפָהּ – קשר עניבה עצמו, קְשִׁירָה מעולה הִיא, ואסור לקשרו בשבת. ובאמת לא חשש רבי יהודה שמא יטעו ויחליפו, ולכן במשנתנו לא גזר לאסור לקשור בחבל של גרדי.

הגמרא דנה אם מותר לקשור פרה בחבל לאיבוס שלה: אָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, מֵבִיא אָדָם חֶבֶל מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, וְקוֹשְׁרוֹ – וקושר קצה אחד של החבל בַּפָּרָה, וְקצה אחר בָּאֵיבוּם – מקום מאכל הבהמות, ואין חוששים שמא כשיתיר את הפרה לא יתיר את הקצה הקשור באיבוס, ויבטל את החבל שיהיה קבוע שם, כדי שיוכל לקשור את הפרה בקצהו השני פעם נוספת, או שיתיר רק את הקצה הקשור באיבוס ויבטל את הקצה הקשור בפרה, וימצא אחד מהקשרים קשר של קיימא.

מקשה הגמרא: אִיתְּמַר רַבִּי אֶלְעָא אָרִיכָא דְּהוּא רַבִּי אֶחָא בַּר פָּפָּא לְרַבִּי אַבָּא, הרי שנינו בברייתא, חֶבֶל שֶׁהיה קשור בָּאֵיבוּם, קוֹשְׁרוֹ בַּפָּרָה – מותר לו לקשור את צידו האחר בפרה, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר בפרה – וכן חבל שהיה קשור בפרה קוֹשְׁרוֹ בָּאֵיבוּם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָבִיא חֶבֶל מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, וְיִקְשׁוֹר את צידו האחד בַּפָּרָה וְאת צידו השני בָּאֵיבוּם, שמא כשיתיר את הפרה יתיר רק צד אחד, והצד השני ישאר קשור תמיד, והרי זה קשר של קיימא. וקשה על רב שהתיר להביא חבל מתוך ביתו ולקשרו בפרה ובאיבוס.

מתרצת הגמרא: הָתָם – הברייתא שאסרה לקשור חבל בשני צידיו, עוסקת בְּחֶבֶל דְּעָלְמָא – בחבל רגיל, שיש לחשוש שישאירנו קשור לעולם בפרה או באיבוס, ואילו הָכָא – כאן בדברי רב, מדובר על חֶבֶל דְּנַרְדִּי – של אומן האורג בדים, שצריך הוא לו למלאכתו ולא ישאירנו שם, ונמצא שבחבל זה שני הצדדים עומדים להתרה, ולכן מותר לקושרם.

אגב שעסקה הגמרא בחבל של אורגים לענין קשירה, דנה הגמרא בדין כלי אורגים לענין מוקצה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כְּלֵי קְרוַּאי – כלים של אורגים [ראה ציור], מוּתָּר לְהַלְטֵלָן בְּשַׁבָּת – מותר לטלטל את הקנים שבהם בשבת, אף שהם מיועדים למלאכה האסורה בשבת, מאחר שהם ראויים גם למלאכות אחרות, ואין האורג מקפיד שלא ישתמשו בהם לתשמיש אחר, ולכן אין הם נחשבים 'כלי שמלאכתו לאיסור' האסור בטלטול, אלא 'כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר', שנידון ככלי שמלאכתו להיתר, ומותר לטלטלו לצורך תשמיש של היתר, ואפילו לצורך הכלי עצמו, כגון שאם היה בחמה מותר להכניסו לצל כדי שלא יתקלקל.

מסתפקת הגמרא: בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵרַב יְהוּדָה – שאלו בני הישיבה את רבי יהודה, הקורה הנקראת 'כּוֹבֶד הָעֶלְיוֹן', שעליה כורך האורג את חוטי השתי, וְהקורה הנקראת 'כּוֹבֶד הַתַּחְתּוֹן' שעליה נכרך הבד לאחר שנארג, מַהוּ – מה דינן, האם גם הם מותרות בטלטול, או שכיון שהן כבדות אינן משמשות לתשמיש אחר, והרי הן 'כלי שמלאכתו לאיסור' ואסורות בטלטול. ולא השיב להם רב יהודה דבר ברור, אלא אֵין וְלָאו – פעמים אמר שמותר, ופעמים אמר שאסור, וַרְפָיָא בְּיָדֵיהּ – והיתה התשובה רפויה בידו, שלא ידע בוודאות אם אסור או מותר.

הגמרא מביאה מימרא ופושטת ממנה את הספק: אִיתְּמַר, אָמַר רַב

המשך בעמוד קע

נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, כְּלֵי קִיוַּאי מוּתָּר לְטַלְטְלָן בַּשַּׁבָּת, וַאֲפִילּוּ כּוּבָּד הָעֶלְיוֹן וְכוּבָּד הַתַּחְתּוֹן, אֲבָל לֹא אֶת הָעֲמוּדִים המונקבים הנמצאים בגוף האריגה של נשים.

שואלת הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ **רָבָא לְרַב נַחְמָן, מַאי שְׁנָא עֲמוּדִים דִּלְא** – מה הטעם שהדין בעמודים שונה מכובד העליון והתחתון, שהעמודים אסורים בטלטול בשבת. **אִילֵימָא** – אם נאמר שטעם האיסור הוא משום **דְּקָעֲבִיד גּוּמּוֹת** – שכשחולץ את העמודים מהמקום שבו הם תחובים בארץ, הרי הוא מזיז את הערב באותו מקום ועושה גומא בקרקע, אין זו סיבה לאסור, שהרי אותן **גּוּמּוֹת מְמַיְּלָא קָא חָיְיֵן** – נעשות מאליהן, והוא אינו מתכוין לעשותן, אלא נוטל את העמודים והגומא נעשית מעצמה, ודבר זה מותר, **דְּתָנַן** במשנה (כלאים פ"א מ"ט), **הַטּוֹמֵן לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת תַּחַת** עץ **הַגָּפָן** באופן שאין הדרך לשתלם כך, כגון שטמן צרור של לפתות או צנונות, ובזה גילה דעתו שאינו רוצה שישרישו שם, אלא רוצה רק לשמרם בקרקע, **אִם הִיו מְקֻצָּת עָלָיו** של הלפת או הצנון **מְגוּלִּין** מעל הקרקע, **אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** במה שטומנם, **לֹא מָשׁוּם** איסור **כִּלְאַיִם** בנטיעת ירק תחת האילן, **וְלֹא מָשׁוּם** נטיעה **בִּשְׁבִיעִית** אם היתה זו שנת שמיטה, **וְכֵן לֹא חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר**, שאם היו הירקות מעושרים, אינו צריך לחזור ולעשרם כשיתלוש אותם, ואין אומרים שהירקות בטלים לקרקע בנטיעה זו ויתחייבו שוב במעשר, **וְכֵן נִיטָּלִין בְּשַׁבָּת** – מותר לו לתלוש אותם משם בשבת, מאחר שאינם נחשבים מחוברים לקרקע, והרי הם כתלושים. ואם כן, כשם שבהוצאת הלפת והצנון בשבת אין איסור של עשיית גומא, משום שהגומא נעשית מאליה, כך גם בנטילת העמודים אין איסור של עשיית גומא, ומדוע אסור ליטול את העמודים בשבת.

מתרצת הגמרא: באמת טעם האיסור בנטילת העמודים אינו משום עשיית הגומא, אלא הטעם הוא שחוששים שמא יבוא למלא את הגומא שנוצרה בהוצאת העמודים ולהשוותה, ויעבור בזה משום בונה, ולכן לגבי לפת וצנונות שמדובר **בַּשָּׂדֶה**, שלא אכפת לו אם הקרקע שם ישרה או לא, **לֹא אָתֵי לְאַשְׁווּיֵי גּוּמּוֹת** – אין לחשוש שיבוא למלא את הגומא בעפר כדי להשוות את מקום הגומא, ולכן מותר להוציא את הלפת והצנון, אבל **הָכָא** – כאן, בעמודי האריגה הנמצאים **בַּבַּיִת, אָתֵי לְאַשְׁווּיֵי גּוּמּוֹת** – יש לחשוש שמא יבוא להשוות את הגומות שנוצרו בעת שהוציא את העמודים ממקומם, ולכן אסרו חכמים להוציאם.

הגמרא מביאה דעה אחרת בענין טלטול כובד העליון וכובד התחתון: **בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יוֹחָנָן מֵרַבִּי יְהוּדָה בַּר לְוַיי, כְּלֵי קִיוַּאי, כְּגוֹן כּוּבָּד הָעֶלְיוֹן וְכוּבָּד הַתַּחְתּוֹן, מַהוּ לְטַלְטְלָן בַּשַּׁבָּת. אָמַר לֵיהּ, אֵין מְטַלְטְלִין** את הכובד העליון והתחתון בשבת. **וּמַה הַטַּעַם** שאין מטלטלים אותם, **לְפִי שֶׁאֵין נִיטָּלִין** – משום שגם בחול אין ניטלים ממקומם, מפני שהם כבדים, וכל מלאכתם היא רק לאריגה, והרי הם 'כלי שמלאכתו לאיסור'. ונמצא שרבי יהודה בר ליואי חולק על דברי רב נחמן בשם שמואל לעיל, שהתיר לטלטלם בשבת.

משנה

משנה זו עוסקת בדין קיפול בגדים בשבת: **מְקַפְּלִין אֶת הַבְּלִים** – מותר לקפל בשבת את הבגדים כשהוא פושט אותם, כדי שלא יתקמטו, **וַאֲפִילּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים**, וכן **מַצִּיעִין אֶת הַמִּטּוֹת** – פורסים סדינים על המיטות כדי לישון עליהן, **מִלֵּילֵי שַׁבָּת לַשַּׁבָּת** – ועושים זאת אף בליל שבת לצורך יום השבת, וכל שכן שמותר לקפל הבגדים ולהציע המיטות בליל שבת לצורך ליל שבת, וביום השבת עצמו לצורך השבת, **אֲבָל לֹא** מקפלים ומציעים אותם **מִשַּׁבָּת לְצוֹרֶךְ מוֹצָאֵי שַׁבָּת**, מכיון שאסור להכין משבת לחול.

המשנה ממשיכה לעסוק בענין קיפול בגדים, ודנה אם מותר להכין מיום הכיפורים שחל ביום שישי לצורך השבת, וכן אם מותר להכין משבת לצורך יום הכיפורים שחל במוצאי שבת: **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, מְקַפְּלִין אֶת הַבְּלִים וּמַצִּיעִין אֶת הַמִּטּוֹת מִיּוֹם הַכִּיפּוּרִים** שחל בערב שבת **לְצוֹרֶךְ הַשַּׁבָּת** שלמחרתו, משום ששבת חמורה מיום הכיפורים, ולכן מותר להכין מיום הכיפורים לשבת. **וְכֵן חֲלָבֵי שַׁבָּת** – איברים של קרבנות שהוקרבו בשבת ועדיין לא הוקטרו על המזבח, **קְרֵיבִין** על המזבח **בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים** שחל במוצאי שבת, משום שיום הכיפורים קל משבת. **אֲבָל לֹא** מקריבים חלבים **שֶׁל** קרבנות שהוקרבו **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים** שחל ביום שישי, **בַּשַּׁבָּת** שלאחריו, משום שהשבת חמורה מיום הכיפורים, והרי הוא כמקריב בשבת אברים של קרבנות של חול. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר**, שבת ויום הכיפורים שוים הם, ואין האחד נדחה מפני השני, ולכן **לֹא** אברים **שֶׁל שַׁבָּת קְרֵיבִין בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, וְלֹא שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים קְרֵיבִין בַּשַּׁבָּת**, וכן אין מקפלים כלים ואין מציעים מיטות מזה לזה.

גמרא

שנינו במשנה שמותר לקפל בגדים בשבת לצורך השבת. הגמרא מבארת באלו אופנים נאמר דין זה: **אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, לֹא שָׁנוּ** שמותר לקפל בגדים בשבת, **אֶלָּא** ב**אופן שֶׁאָדָם אֶחָד** מקפל את הבגד לבדו, שאינו יכול לקפל היטב, **אֲבָל בְּשֶׁנֵּי בְּנֵי אָדָם** המקפלים יחדיו **לֹא** התירה המשנה לקפל, משום ששנים המקפלים בגד יחד מיישרים את הקמטים ונראים כמתקנים כלי. **וּבְאָדָם אֶחָד נַמִּי לֹא אָמְרָן** – גם באדם אחד לא אמרו שמותר לקפל **אֶלָּא** ב**בגדים חֲדָשִׁים** שעדיין לא כובסו, שכיון שהבד שלהם קשה אינם מתקמטים הרבה, ואינו נראה כמתקן כלי כשמקפלם, **אֲבָל בְּיָשָׁנִים** שכבר כובסו והתרככו ומצויים בהם קמטים רבים, **לֹא** התירו לקפלם, כיון שמתקנם בכך. **וּבבגדים חֲדָשִׁים נַמִּי לֹא אָמְרָן** שמותר **אֶלָּא** רק **בְּבגדים לְבָנִים, אֲבָל בְּבגדים צְבוּעִים לֹא** התירו, מפני שתיקון גמור הוא להם, שעל ידי כך הצבע ישמר עליהם. **וְאֲפִילּוּ** באופנים אלו **לֹא אָמְרָן** שמותר **אֶלָּא** באופן **שֶׁאֵין** לוֹ בגד אחר **לְהַחֲלִיף, אֲבָל** אם **יֵשׁ** לוֹ בגד אחר **לְהַחֲלִיף, לֹא** התירו לקפל את הבגד שפושט.

הגמרא מביאה ברייתא ששנינו בה כדברי רבי ינאי: **תָּנָא, שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל לֹא הָיוּ מְקַפְּלִים** אפילו **כְּלֵי לָבָן שֶׁלָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהֶן** בגדים אחרים **לְהַחֲלִיף.**

הגמרא מביאה מימרא העוסקת בחיוב לבישת בגד מיוחד לשבת: **אָמַר רַב הוּנָא, אִם יֶשׁ** לוֹ בגדים נוספים **לְהַחֲלִיף** לכבוד שבת מלבד הבגדים שלבש ביום חול, **יַחֲלִיף. וְאִם אֵין** לוֹ בגד **לְהַחֲלִיף, יְשַׁלְשֵׁל בְּבִגְדֵיהוּ** – ישלשל את בגדיו כלפי מטה, כדי שיהיו נראים כבגד ארוך של עשירים, כלומר שישנה בצורת לבישת הבגד לכבוד שבת.

מקשה הגמרא: **מַתְקִיף לָהּ רַב סַפְרָא, וְהָא מִיתְחֲזֵי כִּרְמוּת רוּחָא** – הרי זה נראה כגסות הרוח וכדרך גאוה, שמשלשל בגדיו כדרך העשירים. מתרצת הגמרא: **כֵּיוָן דְּכָל יוֹמָא לֹא קָעֲבִיד** – מכיון שבכל יום אינו עושה כך, **וְהַאִידָּנָא הוּא דְּקָא עָבֵיד** – ורק עכשיו הוא עושה כך לכבוד שבת, **לֹא מִיתְחֲזֵי כִּרְמוּת רוּחָא** – אין זה נראה כגסות הרוח, שניכר שעושה כך לכבוד שבת.

הגמרא מביאה את מקור הדין לכבד את השבת בבגד מיוחד: נאמר בפסוק (ישעיה נח יג), 'וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד, **וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ** מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר'. ודרשו חכמים, 'וְכִבַּדְתּוֹ', **שֶׁלֹּא יְהֵא מַלְבּוּשְׁךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּמַלְבּוּשְׁךָ שֶׁל חוֹל**, אלא יהיה לך לבוש מיוחד לשבת. ומצינו שדרך כבוד היא בבגדים, **וְכִי הָא** [–וכשם] **דְּרַבִּי יוֹחָנָן קָרֵי לְמָאנֵיהּ** – היה קורא לבגדיו **'מְכַבְּדוֹתַי'**, כלומר המכבדים אותי, שהבגדים מכבדים את בעליהם.

ממשיכה הגמרא ודורשת את הפסוק: **'מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ', שֶׁלֹּא יְהֵא הֵילּוּכְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּהֵילּוּכְךָ שֶׁל חוֹל**, ולהלן (ע"ב) יתבאר מהו הילוך של שבת. **'מִמְצוֹא חֶפְצְךָ', חֲפָצֶיךָ אֲסוּרִין** – רק הצרכים שלך אסורים בשבת, כגון שאסור לאדם ללכת בשדהו בשבת כדי לבדוק מה צריך לעשות בה לאחר השבת, אבל **חֶפְצֵי שָׁמַיִם** – דברים שהם צורך שמים, דהיינו צורך מצוה, **מוּתָּרִין** בשבת, כגון לפסוק כמה צדקה יתן לאחר השבת, ולשדך את התינוקות לארס אותם.

ממשיכה הגמרא ודורשת: **'וְדַבֵּר דָּבָר',**

שֶׁלֹּא יִהֵא הִבּוּרְךָ שֶׁל שַׁבָּת כִּרְבּוּרְךָ שֶׁל חוֹל – שימנע בשבת מדיבורים של חול, כגון ענייני מקח וממכר או חשבונות. ומדייקת הגמרא: דווקא הִבּוּר של חול אָסוּר בשבת, אבל הֶרְהוּר של חול מוּתָּר, כגון להרהר בלבו שעליו להוציא כך וכך על שדה זו.

מבררת הגמרא: בְּשִׁלְמָא כּוּלְּהוּ לְחַיֵּי – כל הדרשות שדרשו חכמים מפסוק זה מובנות, אֶלָּא הדרשה 'שֶׁלֹּא יִהֵא הִילּוּכְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּהִילּוּכְךָ שֶׁל חוֹל', מַאי הָיא, במה שונה הילוך של שבת מהילוך של חול. משיבה הגמרא: כִּי הָא – כפי שמצינו דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, וְאָמְרִי לֵיהּ אָמַר רַבִּי אַבָּא אָמַר רַב הוּנָא, שאם הָיָה מְהַלֵּךְ בַּשַּׁבָּת וּפָגַע בְּאַמַּת הַמַּיִם – נפגש בתעלה של מים, אִם יָכוֹל לְהַנִּיחַ אֶת רַגְלוֹ הָרִאשׁוֹנָה בצידה השני של התעלה, קוֹדֶם שֶׁתַּעֲקֹר שְׁנִיָּה – לפני שהרים את רגלו השניה כדי להעביר גם אותה, דהיינו שאין התעלה רחבה יותר מכדי פסיעה ויכול לעמוד כשרגלו האחת בצד זה של התעלה ורגלו השניה בצידה השני, מוּתָּר לו לעבור את התעלה אפילו בדילוג, באופן שעוקר גם את רגלו השניה קודם שהניח את רגלו הראשונה בצד השני, וְאִם לָאו – אבל את התעלה רחבה יותר, ואינו יכול לעבור אותה אלא בקפיצה, באופן שקופץ בשתי רגליו בבת אחת אל העבר השני, אָסוּר לו לקפוץ ולעבור אותה בשבת. הרי שמצינו הילוך האסור בשבת.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רָבָא, לדברי רב הונא האוסר לקפוץ כאשר התעלה רחבה, הֵיכִי לֵיעֲבֵיד – כיצד יעשה, איך ימשיך בדרכו, לֵיקוֹף – אם ילך עד המקום שבו התעלה נגמרת ויקוף אותה, קָמַפֵּישׁ בְּהִילּוּכָא – הרי הוא מרבה בכך בהליכה, ואין ראוי לעשות כן בשבת, שכן הוא מצטער בכך, ואסור להצטער בשבת. ואם לִיעְבַּר – יעבור את התעלה בהליכה רגילה, וְיִמְנַיִן דְּמִיתַּוְונָן מָאנֵי מַיָּא – פעמים שישרו בגדיו במים וירטבו, וְאָתֵי – ויבוא לִידֵי סְחִיטָה. משום כך חולק רבא על רב הונא: אֶלָּא בְּהָא – בנידון זה, כֵּיוָן דְּלָא אֶפְשָׁר שֶׁפִּיר דָּמֵי – מאחר שאי אפשר לעבור את התעלה אלא בקפיצה, מותר לו אף לדלג ולעבור.

מאחר שנדחו דברי רב הונא, משיבה הגמרא תשובה אחרת לשאלה מהו ההילוך האסור בשבת: אֶלָּא ההילוך האסור הוא, כְּדְרָבָא מִינֵיהּ [–כפי ששאל] רַבִּי מַרִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, מַהוּ לִפְסוֹעַ פְּסִיעָה גַּסָּה בַּשַּׁבָּת – מה הדין, האם מותר לפסוע בשבת פסיעה רחבה של יותר מאמה, או שעובר בכך משום 'וּכְבַדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ' (ישעיה נח יג). אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל ברבי יוסי לרבי, וְכִי בַּחוֹל מִי הוּתְּרָה – וכי ביום חול מותר לפסוע פסיעה גסה, הרי גם אז אסור, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, פְּסִיעָה גַּסָּה נִטֶּלֶת חלק אֶחָד מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת מֵמְאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם. וְאִם פסע פסיעה גסה, מַהֲדַר לֵיהּ בְּקִידּוּשָׁא דְּבֵי שַׁמַּאי – יכול להחזיר את מאור העינים שניטל ממנו אם ישתה מיין הקידוש של ליל שבת. וזהו ההילוך האסור בשבת, שאסור לפסוע בה פסיעה גסה, ואם פסע בשבת אין לו תקנה בקידוש של ליל שבת.

אגב הנידון בין רבי לרבי ישמעאל ברבי יוסי, מביאה הגמרא נידון נוסף בדומה לזה: בָּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי מַרִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, מַהוּ לֶאֱכוֹל אָדָם בַּשַּׁבָּת – האם מותר לאכול בשבת אדמה המשמשת לרפואה, שהיו רגילים לעשות כן לרפואת מחלות שונות, או שהדבר אסור, כפי שאסרו שאר רפואות בשבת משום גזירה שמא ישחוק סממנים להכינן ויעבור משום 'טוחן'. אָמַר לֵיהּ רבי ישמעאל ברבי יוסי לרבי, וְכִי בַּחוֹל מִי הוּתְּרָה אכילת אדמה, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, אַף בַּחוֹל אָסוּר לאכול אדמה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַלְקֶה – מביא לידי חולי.

הגמרא מביאה מימרא נוספת לגבי אכילת עפר: אָמַר רַבִּי אַמִּי, כָּל הָאוֹכֵל מֵעֲפָרָהּ שֶׁל בָּבֶל, כְּאִילּוּ אוֹכֵל מִבְּשַׂר אִבּוֹתָיו שגלו לבבל ונקברו בעפרה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שהאוכל מעפרה של בבל כְּאִילּוּ אוֹכֵל שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים שמתו מחמת המבול ונשטפו לבבל ונמחו בעפרה, דִּכְתִיב (בראשית ז כג) 'וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם וגו' אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן הָאָרֶץ'. ומנין שנמחו דווקא לעפרה של בבל, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ של בבל בתורה (בראשית י י) 'אֶרֶץ שִׁנְעָר', משום שֶׁכָּל מֵתֵי מַבּוּל נִנְעֲרוּ לְשָׁם. כיוצא בזה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ של בבל 'מְצוּלָה', שנאמר (ישעיה מד כז) 'הָאֹמֵר לַצּוּלָה חָרֵבִי', משום שֶׁכָּל מֵתֵי מַבּוּל נִצְטַלְלוּ – צללו וירדו לְשָׁם.

הגמרא חוזרת לדון במה שאמרו לעיל: [וְיֵשׁ אוֹמְרִים, האוכל עפר מבבל כְּאִילּוּ אוֹכֵל] שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. מקשה הגמרא: וְהָא וַדַּאי אִיתַּמַּחוּיֵי אִיתַּמַּחוּ – הרי ודאי שהשקצים והרמשים במבול נמחו לגמרי ולא נעשו עפר. מתרצת הגמרא: אָמְרִי – אמרו בני הישיבה, הכוונה באותה מימרא היא, שֶׁבַּיָּון דְּמַלְּלֵךְ, גָּזְרוּ בֵּיהּ רַבָּנָן – כיון שהעפר מזיק לגוף, לכן גזרו חכמים ואסרוהו כאילו אוכל שקצים ורמשים. ומנין שהעפר מזיק לגוף, דְּהָא הַהוּא גַּבְרָא דְּאָכַל גְּרִגִישְׁתָּא – שהרי היה אדם אחד שאכל אדמה, וּלאחר מכן אָכַל תַּחֲלֵי – שחליים, מין ירק, וְקָדְחוּ לֵיהּ תַּחֲלֵיהּ בִּלְבֵיהּ וּמִית – נקלטו השחליים באדמה שבמעיו, וגדלו שם עד שנגעו בלבו ומת.

הגמרא חוזרת למה שדרשו לעיל (ע"א) מפסוק שצריך שיהיה לאדם בגד מיוחד לשבת, ומביאה דרשה נוספת לדין זה: נאמר במגילת רות (ג ג), שנעמי אמרה לרות כלתה, 'וְרָחַצְתְּ וָסַכְתְּ וְשַׂמְתְּ שִׂמְלֹתַיִךְ עָלַיִךְ וְיָרַדְתְּ הַגֹּרֶן', והדבר תמוה, וכי רות ערומה היתה שאמרה לה נעמי שתלבש שמלותיה, אלא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כוונת הפסוק היא לשמלות מיוחדות, וְאִילּוּ בְּגָדִים שֶׁל שַׁבָּת, שאמרה לה נעמי שתלבש את בגדי השבת, ומכאן שיש לייחד בגד לשבת.

הגמרא מביאה דרשה נוספת שדרש רבי אלעזר מפסוק זה: נאמר בפסוק (משלי ט ט), 'תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכַּם עוֹד', כלומר, אמור לחכם דברי חכמה, ויחכם מדעתו עוד יותר, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, זוֹ רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וּשְׁמוּאֵל הָרָמָתִי. שכן מצינו ברות שהוסיפה חכמה מדעתה, דְּאִילּוּ [–שהרי] נַעֲמִי קָאָמְרָה לָהּ (רות שם), 'וְרָחַצְתְּ וָסַכְתְּ וְשַׂמְתְּ שִׂמְלֹתַיִךְ עָלַיִךְ וְיָרַדְתְּ הַגֹּרֶן', כלומר שהורתה לה להחליף תחילה את שמלותיה ואחר כך לרדת לגורן אל בועז, וְאִילּוּ בְּדִידָהּ כְּתִיב אצל רות עצמה נאמר להיפך, תחילה נאמר (שם ג ו) 'וַתֵּרֶד הַגֹּרֶן', וְהָרַד – ולאחר מכן נאמר (שם) 'וַתַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוַּתָּה חֲמוֹתָהּ', כלומר שרק לאחר שירדה לגורן סכה עצמה ולבשה את שמלותיה הנאות, כדי שלא יפגשוה אנשים בדרך כשהיא מקושטת ויאמרו זונה היא, הרי שהוסיפה חכמה מדעתה על דברי חמותה. וכן מצינו בִּשְׁמוּאֵל הנביא שהוסיף חכמה מדעתו, שכשהיה משרת את ה' בעודו נער לפני עלי הכהן, שמע שמואל קול קורא לו מתוך ההיכל, וחשב שעלי הוא הקורא לו והלך אליו, ועלי הבין שה' הוא הקורא לנער, ואמר לשמואל כיצד לנהוג, ושמואל הוסיף על כך מדעתו, דְּאִילּוּ עֲלִי קָאָמַר לֵיהּ לשמואל (שמואל א' ג ט) 'שְׁכָב, וְהָיָה אִם יִקְרָא אֵלֶיךָ וְאָמַרְתָּ דַּבֵּר ה' כִּי שֹׁמֵעַ עַבְדֶּךָ', וְאִילּוּ בְּדִידֵיהּ כְּתִיב בֵּיהּ – אצל שמואל עצמו נאמר (שם ג י), 'וַיָּבֹא ה' וַיִּתְיַצַּב וַיִּקְרָא כְּפַעַם בְּפַעַם שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל, וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל דַּבֵּר כִּי שֹׁמֵעַ עַבְדֶּךָ', וְלֹא אָמַר 'דַּבֵּר ה'' כפי שאמר לו עלי, משום שלא רצה להזכיר את שם ה', שמא אין זו השכינה, וזו חכמה שהוסיף מדעתו.

הגמרא מביאה דרשות נוספות שדרש רבי אלעזר במגילת רות: נאמר בפסוק (רות ב ג) 'וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא וַתְּלַקֵּט בַּשָּׂדֶה אַחֲרֵי הַקֹּצְרִים', ויש לתמוה מה ביאור הלשון 'ותלך ותבא ותלקט', שמשמע שהלכה וחזרה ואחר כך ליקטה, אלא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, ביאור הלשון 'ותלך ותבא' היא, שֶׁהָלְכָה וּבָאַת הָלְכָה וּבָאַת, עַד שֶׁמָּצְאָה בין הקוצרים את בְּנֵי הָאָדָם הַמְהוּגָנִין שבהם כדי לִילֵּךְ עִמָּהֶם.

עוד נאמר (שם ב ה), 'וַיֹּאמֶר בֹּעַז לְנַעֲרוֹ הַנִּצָּב עַל הַקּוֹצְרִים, לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת', והדבר תמוה, וְכִי היתה דַּרְכּוֹ שֶׁל בּוֹעַז לִשְׁאוֹל בְּכָל נַעֲרָה שהיה רואה מי היא, וכי היה מסתכל בהן, אלא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דִּבֵּר חָכְמָה רָאָה בָּהּ בועז ברות, כלומר שראה שהיא מדקדקת בהלכה, שאם היתה רואה שְׁנֵי שִׁבֳּלִין שנפלו לקוצרים, לָקְטָה – היתה מלקטת אותן, אבל כשנפלו שְׁלֹשָׁה שִׁבֳּלִין, אֵינָהּ לָקְטָה – לא היתה מלקטת אותן, שכן שנינו בפאה (פ"ו מ"ח), 'שני שבלים לקט, ושלשה אינן לקט'. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא – בברייתא שנינו הסבר אחר, שדִּבֵּר צְנִיעוּת רָאָה בָּהּ בועז ברות, ששבלים עוֹמְדוֹת

המשך בעמוד קעא

ששכחו הקוצרים לקצור אותן, היתה מלקטת מְעוּמָּד, ואילו שבלים נוֹפְלוֹת, שנפלו לקוצרים לאחר שקצרו אותן, היתה מלקטת מְיוּשָּׁב, כדי שלא תצטרך להתכופף לקחתן, משום צניעות.

לאחר מכן נאמר (שם ב ח), 'וַיֹּאמֶר בֹּעַז אֶל רוּת הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ בִּתִּי אַל תֵּלְכִי לְלַקֵּט בְּשָׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי מִזֶּה וְכֹה תִּדָּבְקִין עִם נַעֲרֹתָי', ויש לתמוה על כך, וְכִי דַּרְכּוֹ שֶׁל בּוֹעֲז לְדַבֵּק עִם הַנָּשִׁים, אלא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כֵּינָן שֶׁרָאָה בּוֹעֲז שרות דבקה בנעמי והתגיירה, כמו שנאמר (שם א יד) 'וַתִּשַּׁק עָרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ', אָמַר, אם כן שָׁרֵי לְאִידַּבּוּקֵי בָּהּ – מותר לדבוק ברות, כלומר שמותרת היא לבא בקהל.

בהמשך נאמר (שם ב יד), 'וַיֹּאמֶר לָהּ בֹּעַז לְעֵת הָאֹכֶל גְּשִׁי הֲלֹם וְאָכַלְתְּ מִן הַלֶּחֶם', ולכאורה תיבת 'הלום' מיותרת, ודי היה לו לומר 'גשי ואכלת מן הלחם', אלא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, רוח הקודש נזרקה בבועז, וְרָמָז רָמַז לָהּ בדברים אלו, שֶׁעֲתִידָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד לָצֵאת מִמֵּךְ, דִּכְתִיב בֵּיהּ – שנאמרה במלכות בית דוד הלשון 'הֲלֹם', שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב' ז יח) 'וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה', וַיֹּאמֶר מִי אָנֹכִי אֲדֹנָי ה' וּמִי בֵיתִי כִּי הֲכִיאֹתָנִי עַד הֲלֹם', ובכך שנקט לשון זו רמז לה שעתידה לצאת ממנה מלכות בית דוד.

בהמשך אותו הפסוק נאמר שאמר לה בועז, 'וְאָכַלְתְּ מִן הַלֶּחֶם וְטָבַלְתְּ פִּתֵּךְ בַּחֹמֶץ'. ולכאורה יש לתמוה, הרי פת בחומץ היא מאכל מצוי אצל פועלים, ומה בא הפסוק ללמדנו בזה, אלא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מִכָּאן – מפסוק זה למדנו שֶׁהַחוֹמֶץ יָפֶה לַשָּׂרֵב, כלומר שכאשר חם לו לאדם טוב שיאכל חומץ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, רָמַז רָמַז לָהּ בועז לרות בדברים אלו, שֶׁעָתִיד בֹּעַז [–צאצא] לָצֵאת מִמֵּךְ שֶׁמַּעֲשָׂיו קָשִׁין כַּחוֹמֶץ, וּמַנּוּ – ומי הוא, המלך מְנַשֶּׁה בן חזקיה, שמלך על יהודה אחרי אביו, ועשה הרע בעיני ה' והחטיא את יהודה, ואף העמיד מזבחות לעבוד עבודה זרה לבעל, והשתחווה לכל צבא השמים, ועשה פסל אשרה ושם אותו בבית המקדש.

נאמר בהמשך הפסוק, 'וַתֵּשֶׁב מִצַּד הַקּוֹצְרִים', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, יש לדקדק בלשון הפסוק, שהושיבה בועז 'מִצַּד הַקּוֹצְרִים' וְלֹא בְּתוֹךְ הַקּוֹצְרִים, שכל הקוצרים הפסיקו בינו לבינה, ולא הושיבה בין הקוצרים או בסמוך אליו, ללמדנו שרוח הקודש נזרקה בו וְרָמָז רָמַז לָהּ, שֶׁעֲתִידָה מַלְכוּת בֵּית דָּוִד שֶׁתִּתְחַלֵּק לשתי מלכויות, שכשמת שלמה המלך והומלך רחבעם בנו תחתיו, מרדו בו רוב שבטי ישראל, והמליכו עליהם את ירבעם בן נבט בהר אפרים, ורחבעם מלך בירושלים רק על שבטי יהודה ובנימין, ומאז נחלקה המלכות לשנים, מלכות יהודה ומלכות ישראל.

בהמשך אותו הפסוק נאמר, 'וַיִּצְבָּט לָהּ קָלִי וַתֹּאכַל וַתֹּשְׂבַע וַתֹּתַר', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, 'ותאכל ותשבע ותותר' היא לשון המרמזת על עושר, ויש לדרוש מכאן, 'וַתֹּאכַל' בִּימֵי דָּוִד, 'וַתִּשְׂבַּע' בִּימֵי שְׁלֹמֹה, 'וַתּוֹתַר' בִּימֵי חִזְקִיָּה, ששלשת המלכים הללו שהיו מזרעה של רות היו עשירים, שהיו כל מלכי הארץ מביאים להם מנחה. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי – ויש שדרשו פסוק זה באופן אחר, 'וַתֹּאכַל' בִּימֵי דָּוִד וּבִימֵי שְׁלֹמֹה, 'וַתִּשְׂבַּע' בִּימֵי חִזְקִיָּה, 'וַתּוֹתַר' בִּימֵי רַבִּי – רבי יהודה הנשיא, שגם הוא היה מצאצאי בית דוד, והיה עשיר מאד, דְּאָמַר מַר, אַהוּרָרֵיהּ דְּרַבִּי – הממונה על הסוסים והפרדות בבית רבי, הָוָה עָתִיר מִשְּׁבוֹר מַלְכָּא – היה עשיר יותר משבור מלך פרס. כְּמַתְנִיתָא תָּנָא – בברייתא שנינו על פסוק זה דרשה אחרת, 'וַתֹּאכַל' בָּעוֹלָם הַזֶּה, 'וְתִשְׂבַּע' לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, 'וְתוֹתַר' לָעָתִיד לָבֹא.

הגמרא מביאה פסוק שנחלקו בפירושו רבי יוחנן ורבי אלעזר ורבי שמואל בר נחמני: נאמר בנבואת ישעיהו (י טז) על סנחריב מלך אשור, שהמלאך הרג את צבאו בלילה, 'לָכֵן יִשְׁלַח הָאָדוֹן ה' צְבָאוֹת בִּמְשַׁמַּנָּיו רָזוֹן, וְתַחַת כְּבֻדּוֹ יֵקַד יְקֵד כִּיקוֹד אֵשׁ'. ונחלקו האמוראים בביאור הפסוק, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, 'וְתַחַת כְּבוֹדוֹ', וְלֹא כְּבוֹדוֹ מַמָּשׁ, כלומר שכאשר הרג המלאך בצבאו של סנחריב, גופם של האנשים נשרף, אבל בגדיהם לא נשרפו, אלא מתחת לבגדים יקדה האש ושרפה את גופם. ומבארת הגמרא, רַבִּי יוֹחָנָן לְטַעֲמֵיהּ – לשיטתו (לעיל ע"א), דְּהָרֵי רַבִּי יוֹחָנָן קָרֵי לְמָאנֵיהּ מְכַבְּדוֹתַי – היה קורא לבגדיו 'מכבדי', המכבדים אותי, ואם כן כוונת הכתוב 'תחת כבודו' יקד יקוד', שמתחת לבגדים בערה האש. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אכן כך היה שגופם נשרף ובגדיהם לא נשרפו, אך את הפסוק יש לבאר באופן אחר, ש'וְתַחַת כְּבוֹדוֹ' היינו תַּחַת כְּבוֹדוֹ מַמָּשׁ, כלומר ש'כבודו' הוא הגוף עצמו, ולא הבגדים, ותיבת 'תחת' היא מלשון חליפין, שבמקום הגוף ותמורתו היו שם אפר ושריפה כיקוד אש. ואילו רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, 'תַּחַת כְּבוֹדוֹ' הכוונה היא כִּשְׁרֵיפַת בְּנֵי אַהֲרֹן, מַה לְהַלָּן – כשם שאצל בני אהרן נדב ואביהוא היתה רק שְׂרֵיפַת נְשָׁמָה, וְאילו הגוף שלהם נשאר קַיָּים, אַף כָּאן בצבא סנחריב היתה רק שְׂרֵיפַת נְשָׁמָה, וְאילו הגוף שלהם נשאר קַיָּים, כלומר שמתחת לגוף בערה האש ושרפה את נשמתם.

הגמרא מביאה מימרא נוספת המלמדת שבלבישת בגדים מיוחדים יש דרך כבוד: אָמַר רַבִּי אֶחָא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,